

naukam.triada.in.ua

НАУКОВЕ МИСЛЕННЯ

Громадське об'єднання «ВЕКТОР ПОШУКУ»

ЗБІРНИК СТАТЕЙ
учасників сорок шостої всеукраїнської
практично-пізнавальної конференції

"НАУКОВА ДУМКА СУЧАСНОСТІ І МАЙБУТНЬОГО"

Дніпро, 2021

ЗМІСТ

Галузь: «Економіка»

Вишталюк О.В. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ АКУМУЛЯТОРНИХ БАТАРЕЙ	3
--	----------

Галузь: «Філософія»

Шаталович І.В. ФОРМУВАННЯ КАРТИНИ СВІТУ ЯК ЦІЛІСНОГО ОБРАЗУ РЕАЛЬНОСТІ	11
---	-----------

Галузь: «Педагогіка»

Лютик А.З., Шукатка О.В. НАРОДНА ПЕДАГОГІКА І ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	15
---	-----------

Мацялко Б.П., Шукатка О.В. ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК ШКОЛЯРІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ВИСОКОЯКІСНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ	18
--	-----------

Надворна С.А., Шукатка О.В. ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	21
--	-----------

Шукатка О.В., Закревський О.О. ЕНЕРГЕТИЧНІ НАПОЇ: НОВА НЕБЕЗПЕКА ДЛЯ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ	24
---	-----------

Галузь: «Психологія»

Антіпов Я. ЖИТТЄВІ СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	29
---	-----------

Галузь: «Всесвітня історія»

Вітер І.І. РОЛЬ НАРОДНОЇ ОСВІТИ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ АВСТРАЛІЯ (КІНЕЦЬ ХІХ – 70-ті рр. ХХ ст.)	34
--	-----------

Галузь: «Мультидисциплінарні дослідження»

Мартинюк Т.А., Бандура А.Я. ЗМІСТ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖЕРА З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ	44
---	-----------

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ АКУМУЛЯТОРНИХ БАТАРЕЙ

О. В. Вишталюк

судовий експерт сектору автотоварознавчих досліджень

відділу товарознавчих та гемологічних досліджень

Вінницький науково-дослідний експертний криміналістичний центр МВС

Україна, місто Вінниця

***Анотація.** Актуальність теми обумовлена особливістю процедури визначення ринкової вартості акумуляторних батарей (далі – АКБ) колісних транспортних засобів, яка вимагає проведення комплексу заходів, пов'язаних з пошуком інформації, необхідної для визначення ринкової вартості АКБ. Акумуляторна батарея є невід'ємною складовою частиною більшості колісних транспортних засобів (далі – КТЗ) і в силу зручності розміщення на транспортному засобі дуже часто стає предметом злочинних посягань. Об'єктами дослідження можуть бути як нові АКБ так і ті, що були у користуванні. І якщо з новими все просто, то з дослідженням бувших у користуванні АКБ виникають проблеми, які потребують додаткового вивчення. Одним з цих спірних питань являється визначення дати виготовлення АКБ.*

***Ключові слова:** АКБ, ринкова вартість, утилізаційна вартість, різновид, функції, дата випуску, термін експлуатації, маркувальні позначення, експлуатаційні показники АКБ, гарантії АКБ, якість АКБ.*

***Abstract.** The relevance of the topic is due to the peculiarity of the procedure for determining the market value of batteries (hereinafter - batteries) of wheeled vehicles, which requires a set of measures related to finding the information needed to determine the market value of batteries. The rechargeable battery is an integral part of most wheeled vehicles (hereinafter - KTZ) and due to the convenience of placement on the vehicle is often the subject of criminal encroachments. Both new batteries and used ones can be studied. And if with the new ones everything is simple, then with the study of used batteries there are problems that require additional study. One of these controversial issues is to determine the date of manufacture of the battery.*

***Keywords:** Battery, market value, disposal cost, type, functions, date of issue, service life, markings, battery performance, battery guarantees, battery quality.*

***Постановка проблеми.** Для визначення ринкової вартості АКБ необхідно визначення дати виготовлення акумуляторів, а це є певною проблемою, тому що сотні виробників випускають*

аккумулятори, і кожна має своє власне маркувальне позначення дати виготовлення. Тому, для визначення ринкової вартості необхідно визначити різновид АКБ, знаходження маркувальних позначень та визначення дати випуску і характеристик експлуатаційних показників.

Аналіз останніх досліджень. Для визначення ринкової вартості АКБ, був досліджений автомобільний аккумулятор (точніше - автомобільна аккумуляторна кислота - тип електричної аккумуляторної батареї, застосовуваний на автомобілі або мототранспорті, який має певний термін зберігання. Тому при дослідженні аккумуляторів стало відомо, що до її придбання важливо дізнатися дату його виробництва. Тобто, якщо ви купите аккумулятор, який довго лежав на складі, то його термін служби помітно скоротиться. Термін зберігання АКБ без підзарядки залежить і від умов, в яких вона знаходиться. Також, щоб отримати точні дані дати виробництва АКБ знадобиться розшифрування маркування аккумулятора. Згідно ДСТУ 26881-86 «Аккумулятори свинцеві стаціонарні. Загальні технічні умови п. 7.11 Вимоги до якості маркування аккумуляторів» [1]. У даному ДСТУ зазначено, що на кришці бака аккумулятора повинні бути нанесені маркувальні позначення:

- товарний знак підприємства-виготовлювача;
- умовне позначення аккумулятора;
- знак полярності: плюс «+» і мінус «-»;
- позначення стандарту або технічних умов на аккумулятор конкретного типу;
- дата виготовлення (місяць, рік) та ін. (зображення 1).

Датою виготовлення є дата приймання готового устаткування на підприємстві згідно ГОСТ Р 51365-99 [1].

Чому цю інформацію потрібно розшифровувати? Причина в тому, що кожен виробник має свій варіант кодування дати випуску АКБ, будь-якого загальноприйнятого стандарту маркування дати не існує. Кожен виробник знаходить власне місце для позначення дати випуску і код шифрування даних, тому в першу чергу необхідно визначити виробника. У більшості випадків дата виготовлення аккумулятора - це набір символів, зрозуміти який без інструкції просто неможливо.

Приклади:

На Польських (країна виробник – Польща) аккумуляторах Centra, дата виробництва прихована під наклейкою DANGER. Спочатку римською цифрою позначений місяць, потім дві останні – це рік випуску.

Аккумулятор Delphi Freedom наносить маркування дати виробництва на верхній кришці в форматі: день місяця - 10 пробіл, 9 - рік виготовлення, С - місяць березень, по прядку латинського алфавіту, F- країна виробник, Франція.

Якщо ви купуєте АКБ Inci Aku Exmet, маркування шукайте близько плюсової клеми. Тут все просто, 17 12 06 означає, 17 грудня 2006 року.

Виробник Medalist не вказує число. На бічній стінці місяць і рік в цифрах.

А над розшифруванням маркування акумуляторів «Ista Standart» потрібно попрацювати.

Шифр 2744 містить:

1. номер виробництва;
2. остання цифра року;
3. порядкова - тиждень від початку року [4].

Також при покупці батареї надається гарантійний термін АКБ - це термін експлуатації, протягом якого число відмов не перевищує 1% від числа експлуатованих акумуляторних батарей. А термін експлуатації – це середньостатистичний строк експлуатації акумуляторної батареї до її заміни, тобто календарна тривалість роботи батареї. Термін експлуатації АКБ закінчується після вичерпання технічного ресурсу елементів (електродів) за фізико-хімічними показниками. Залежить, головним чином, від умов і режиму експлуатації авто. Якщо протягом гарантійного терміну акумуляторна батарея виходить з ладу, то в разі встановлення заводського браку (обрив ланцюга, замикання в банку, замикання, тощо) акумуляторна батарея підлягає заміні. Слід врахувати, що при неправильній експлуатації, або з порушенням розрахункових режимів роботи (удари, вібрація, недозаряд - перезаряд, втрата електрики і ін.) відбувається прискорений фізичний знос батареї - і припустимо вихід її з ладу, що не пов'язане з якістю виробництва батареї, а значить не є гарантійним випадком.

Постанова завдання. Враховуючи вищезазначене метою цього дослідження є визначення дати виготовлення АКБ (терміну експлуатації), фізичного зносу і визначення ринкової або утилізаційної вартості АКБ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливості дослідження акумуляторних батарей включає в себе процедуру визначення її дати виготовлення, строку експлуатації, фізичного зносу і ринкової вартості акумуляторної батареї регламентується «Методикою товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів» (далі – Методикою) [3]. Згідно п.7.36 Методики [3] ринкова вартість окремої складової частини враховує її комплектність і фактичний технічний стан, умови, у яких вона експлуатувалася (зберігалася), особливості кон'юнктури ринку регіону.

Ринкова вартість складової частини КТЗ з урахуванням коефіцієнта фізичного зносу визначається за формулою:

$$C_{c3} = C_c \times (1 - E_3) \quad (1)$$

де: C_c – ціна нової складової частини, грн.;

E_3 – коефіцієнт фізичного зносу.

Фізичний знос – це знос, зумовлений частковою або повною втратою первісних технічних та технологічних якостей об'єкта оцінки.

Відповідно до п. 7.46 Методики [3] коефіцієнт фізичного зносу АКБ визначається за формулою

$$E_{\text{АКБ}} = T_{\text{ф}}/T_{\text{СТ}} \quad (2)$$

де: $E_{\text{АКБ}}$ – коефіцієнт фізичного зносу акумуляторних батарей;

$T_{\text{ф}}$ – фактичний строк експлуатації акумуляторної батареї в роках;

$T_{\text{СТ}}$ – середньостатистичний строк експлуатації акумуляторної батареї до її заміни в роках.

Отже, для визначення коефіцієнту фізичного зносу АКБ необхідно визначити середньостатистичний строк експлуатації та встановити її фактичний строк експлуатації.

Згідно п.7.47 Методики [3] середньостатистичний строк експлуатації акумуляторної батареї до її заміни визначається відповідно до Експлуатаційних норм середнього ресурсу акумуляторних свинцевих стартерних батарей колісних транспортних засобів і спеціальних машин, виконаних на колісних шасі, затверджених наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 20.05.2006 № 489 (далі – Експлуатаційні норми) [2]. Відповідно до п. 5.4 зазначеного нормативного акту, провідною організацією з питань розроблення експлуатаційних норм середнього ресурсу АКБ установлено термін дії тимчасових норм до 48 місяців або 4 роки [3].

Фактичний строк експлуатації АКБ обслуговуваних акумуляторних батарей ($T_{\text{ф}}$) визначається від дати її виготовлення згідно з маркуванням до дати оцінки [3]. Відповідно до ДСТУ 2302-93 «Батареї акумуляторні свинцеві стартерні. Приймання до ремонту і видача» (далі – ДСТУ) [1] дата виготовлення – це дата приймання готового устаткування на підприємстві. Також у ДСТУ зазначено, що на кришці АКБ повинні бути нанесені маркувальні позначення:

- товарний знак підприємства-виготовлювача;
- умовне позначення акумулятора;
- знак полярності: плюс «+» і мінус «-»;
- позначення стандарту або технічних умов на акумулятор конкретного типу;
- дата виготовлення (місяць, рік) та ін. (зображення 1).

Якщо ж в силу об'єктивних причин, дата виготовлення невідома (наприклад відсутня АКБ), але відома дата продажу АКБ (наявний гарантійний талон, накладна тощо), тоді згідно п. 4.2 Експлуатаційних норм [2], рекомендується за дату виготовлення вважати дату продажу через торгівельну мережу. Для визначення дати виготовлення за маркуванням необхідно з'ясувати спосіб кодування дати за інформацією конкретного виробника АКБ.

Звертаючись до сайту <https://akb-kuban.ru/blog/chasto-zadavaemye-voprosy> [5] можемо розібратись з нанесенням всіх необхідних маркувань, які наносяться на майже всіх видах АКБ (зображення 1).

Расшифровка даты производства аккумулятора

12 февраля 2019

Аккумуляторный.Первый

КАК УЗНАТЬ ДАТУ ВЫПУСКА АВТОМОБИЛЬНОГО АККУМУЛЯТОРА? - МАРКИРОВКА ВСЕХ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ

Зображення 1. Інформація сайту <https://akb-kuban.ru/blog/chasto-zadavaemye-voprosy/>, щодо розшифрування дати виробництва АКБ.

Приклад розрахунку ринкової вартості АКБ:

Визначимо ринкову вартість бувшої у використанні акумуляторної батареї марки «FORSE» моделі «original 60», потужність 600А, станом на 09.04.2020.

Об'єктом дослідження є акумуляторна батарея:

- марка «FORSE»;
- модель «original 60»
- напруга 12V;
- ємність 60Ah;
- країна виробник Україна;
- виробник ЗАО «Ista Standart» (Україна);
- пусковий струм 600 А;
- полярність Права (L+);
- номер 2901 825104 (зображення 2).

Зображення 2. Клеймо номеру на кришці акумуляторної батареї марки «FORSE» моделі «original 60», потужність 600А

Ринкова вартість нової акумуляторної батареї марки «FORSE» моделі «original 60», потужність 600А, жовтого кольору, станом на 09.04.2020 становила 1 416,80 грн. (одна тисяча чотириста шістнадцять грн. 80 коп.).

Згідно п. 5.4 зазначених норм [2], середній ресурс акумуляторних батарей складає 48 місяців або 4 роки.

Визначимо фактичний строк експлуатації акумуляторної батареї. Для визначення строку експлуатації АКБ необхідно визначити її дату виготовлення. На верхній кришці АКБ наявний номер «2901 297457» (зображення 1). При розшифруванні номеру було встановлено, що згідно даних виробника АКБ ЗАО «Ista Standart» (Україна) визначення дати виробництва починається з перших чотирьох цифр коду, вказаному на кришці АКБ, тобто: «2901», де:

- 1-ша цифра в цьому значенні «2» - це номер виробництва;
- 2-га цифра «9» - остання цифра в року, тобто (2019 рік);
- 3-я та четверта цифри – «01» - порядковий номер тижня в році, тобто перший тиждень січня.

Тому при розшифруванні коду виробника АКБ була встановлена дата виготовлена 01 січня 2019 року (зображення 1). Тобто фактичний строк експлуатації акумуляторної батареї станом на 09.04.2020 складав 1,25 роки.

Отримані значення підставляємо у формулу 2 та визначаємо коефіцієнт фізичного зносу акумуляторної батареї E_{AKB} :

$$1,25 / 4 = 0,32$$

Отримані значення підставляємо у формулу 1 та визначаємо ринкову вартість АКБ з урахуванням коефіцієнта фізичного зносу:

$$1416,80 \times (1 - 0,32) = 963,43 \text{ (грн.)}$$

Таким чином, ринкова вартість бувшої у використанні акумуляторної батареї марки «FORSE» моделі «original 60», потужність 600А, жовтого кольору, «№ 2901 297457», станом на 09.04.2020 становила 963,43 грн. (дев'ятсот шістьдесят три гривні 43 копійки).

Також, якщо під час дослідження бувшої у користуванні, технічно-несправної АКБ виявиться, що її ринкова вартість менша за вартість металобрухту, в такому випадку визначається утилізаційну вартість АКБ, тобто згідно п.7.16 Методики [3] ринкова вартість технічно несправного, розукомплектованого КТЗ (його складової частини) не може бути меншою за вартість металобрухту складників, що залишилися, з урахуванням витрат на його утилізацію: згідно п. 2.2. Методики [3] утилізаційна вартість визначається як грошова сума, яку передбачається одержати від продажу не придатного для експлуатації за прямим функціональним призначенням для його альтернативного використання.

Приклад розрахунку утилізаційної вартості АКБ:

Визначимо утилізаційну вартість бувшої у користуванні акумуляторної батареї марки «ISTA» моделі «6СТ-60», станом на момент вчинення кримінального правопорушення, а саме на 24.04.2020.

Об'єктом дослідження є акумуляторна батарея:

- тип корпусу – Європейський;

- тип АКБ – автомобільний;
- ємність – 60 Ач;
- пусковий струм – 510 А;
- напруга – 12V;
- довжина – 242 мм;
- ширина – 175 мм;
- висота – 190 мм.

Ринкова вартість нової акумуляторної батареї марки «ISTA» моделі «6СТ-60», станом на момент вчинення кримінального правопорушення, а саме на 24.04.2020 року становила 1421,67 грн. (одну тисячу чотириста двадцять одну гривню 67 копійок)

Згідно п. 5.4. зазначених норм середній ресурс акумуляторних батарей складає 48 місяців або 4 роки [2].

Визначимо фактичний строк експлуатації обслуговуваних акумуляторних батарей, згідно п. 4.3 Експлуатаційних норм [2]. З постанови та гарантійного талону на акумулятор «ISTA» відомо, що день покупки (продажу через торгівельну мережу) досліджуваної АКБ – 05.05.2016, а день крадіжки – 24.04.2020. Виходячи з цих досліджень визначимо фактичний строк експлуатації АКБ: (24.04.2020-05.05.2016) складає 3 роки, 11 місяців та 19 днів або 3,92 роки.

Підставляємо отримані значення в формулу 2 та визначаємо коефіцієнт фізичного зносу акумуляторної батареї:

$$3,92 / 4 = 0,98$$

Отримані значення підставляємо у формулу 1 та визначаємо ринкову вартість двох акумуляторних батарей:

$$1421,67 \times (1-0,98) = 28,44 \text{ грн.}$$

Згідно п.7.16 Методики [3] ринкова вартість технічно несправного, розукомплектованого КТЗ (зокрема КТЗ, що ввозиться на митну територію України) не може бути меншою за вартість металобрухту складників, що залишилися, з урахуванням витрат на його утилізацію.

У такому випадку будемо визначати утилізаційну вартість АКБ:

Згідно п. 2.2. Методики [3] утилізаційна вартість визначається як грошова сума, яку передбачається одержати від продажу не придатного для експлуатації за прямим функціональним призначенням для його альтернативного використання.

Враховуючи середню ціну приймання до утилізації акумуляторної батареї 20,5 грн./кг (згідно інформації з мережі Інтернет з сайту waste.ua [6]) та вагу, наданої на дослідження акумуляторної батареї 15,4 кг, утилізаційна вартість станом на 24.04.2020 становила (20,5 грн./кг x 15,4 кг) = 315,70 гривень (триста п'ятнадцять гривень 70 копійок).

Ринкова вартість бувшої у користуванні акумуляторної батареї марки «ISTA», моделі «6СТ-60» станом на момент вчинення кримінального правопорушення, а саме на 24.04.2020 не може бути

меншою за вартість металобрухту, тому дорівнює утилізаційній вартості та становить 315,70 грн. (триста п'ятнадцять гривень 70 копійок).

Висновок Таким чином, для визначення ринкової вартості (утилізаційної) АКБ необхідно правильно встановити її дату виготовлення та провести відповідні розрахунки за алгоритмом, наведеним у зазначеній роботі. Водночас, необхідно запровадити єдині правила маркування з нанесенням звичайного формату дати виготовлення акумуляторної батареї, що значно полегшить роботу як експертів-оцінювачів, так і для обізнаності громадян.

Список використаних інформаційних джерел

1. ДСТУ 2302-93 «Батареї акумуляторні свинцеві стартерні. Приймання до ремонту і видача»
2. Про затвердження Експлуатаційних норм середнього ресурсу акумуляторних свинцевих стартерних батарей колісних транспортних засобів і спеціальних машин, виконаних на колісних шасі: наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 20.05.2006 № 489, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 08.06.2006 за №695/12569.
3. Методика товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів, затверджена наказом Міністерства юстиції України, Фонду державного майна України 24.11.2003 № 142/5/2092 (у редакції наказу Міністерства юстиції України, Фонду державного майна України від 24.07.2009 № 1335/5/1159), зареєстрована в Міністерстві юстиції України 04 серпня 2009 р. за № 724/16740.
4. Вокрачко Ю. Г. Акумуляторная батарея (Учебник военного водителя второго класса): научн. Уч. Воениздат, 1963, С 376.
5. batts.pro – інтернет сайт про накопичувачі енергії [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://batts.pro/markirovka-akkumulyatorov/#i-5/>. – Назва з екрану.
6. waste.ua – інтернет сайт «Мир отходов» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://waste.ua/>. – Назва з екрану.

ФОРМУВАННЯ КАРТИНИ СВІТУ ЯК ЦІЛІСНОГО ОБРАЗУ РЕАЛЬНОСТІ

Шаталович Інна Василівна,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро

Анотація

У статті розглянуто особливості формування картини світу як цілісного образу реальності у контексті історичної трансформації детермінізму шляхом виділення альтернативних тем редукціонізму і холізму.

Ключові слова: детермінізм, індетермінізм, редукціонізм, холізм, картина світу

Формування картини світу як цілісного образу реальності відбувається навколо категоріального ядра, що складається як сукупність так званих «тематичних категорій і припущень» [1, с. 38-39], тому для історико-філософського дослідження ідеї детермінізму для цілісного світосприйняття доцільно застосувати тематичний аналіз, який дозволить більш чітко виявити тенденції еволюційних трансформацій ідеї детермінізму.

Тематичний аналіз, запропонований Дж. Холтоном, являється методом, що розкриває наявність «глибинних установок», які визначають прихильність вчених до деяких певних позицій, що в історії науки часто зв'язуються в альтернативні пари, відчують підйоми і спадання, зазнають етапи уточнень, а часом забуваються і вводяться заново [2, С.8, 27, 40].

Спробуємо уточнити виділені Дж. Холтоном альтернативні пари. Серед них наступні: порядок (причинність) – хаос (випадковість), класична причинність – імовірнісна причинність [2, С. 38-39, 178]. Для зручності аналізу формування цілісної картини світу через детерміністські категорії, введемо нашу альтернативну пару: «детермінізм – індетермінізм», опозиція якої простежується в кожному історичному періоді. Істотний інтерес для нашого дослідження представляє також опозиція «редукціонізм-холізм» [2, С.27].

Під редукціонізмом, в науково-дослідній літературі [3, с.3; 23, с. 396] розуміють, по-перше, тенденцію осмислення складного, виходячи з простого (наприклад, механіцизм і елементаризм); по-друге, уявлення через зведеність «вищого» до «нижчого» (наприклад, соціального до біологічного). За допомогою редукціонізму вчені можуть побудувати загальну картину світу, яка базується на невеликій кількості вихідних принципів.

Холізм розглянемо у широкому сенсі. Це позиція у філософії та науці [4, т. 4, с. 299-300; 5, С. 440-441] пов'язана з проблемою співвідношення частини до цілого, що виходить з якісної

своєрідності цілого по відношенню до його частин. При побудові картини світу з холистичних позицій, весь світ представляється як єдине ціле, а виділені окремі явища і об'єкти мають сенс тільки як частини цієї єдиної спільності.

Існує ряд дослідників, що вказують на некоректність протиставлення редукціонізму і холізму [5, с. 440-441; 4, т. 4, с. 343]. Але існує й інша, протилежна позиція [6] щодо співвідношення редукціонізму і холізму. Незважаючи на те, що існують протилежні погляди, тим не менш, зупинимося на зазначеній термінології як загальноприйнятій. Прикладом застосування холистського підходу на противагу редукціоністському є аналіз тенденцій розвитку квантовомеханічної картини світу, виконаний вітчизняним дослідником І.З. Цехмістро [6, с. 37-38]. Крім того, опозиція редукціоністських і холистських тенденцій має глибинні підстави і базується на двох когнітивних типах мислення і переробки інформації: «знаково-символічному» (логіко-вербальному) і «просторово-образному», аналітичній і холистській стратегії [7, с.242-243]. Дані аспекти можна порівняти з «атомарним» і «гештальтним» підходами в області психічних явищ [8, с.27-28].

Таким чином, звідси випливають два стилі мислення, два способи побудови картини світу: через спрощення (розум не здатний охопити світ у всій повноті) [9, с. 70-72] і добудовування (образ повинен бути завершеним і цілісним) [10, с. 13-14; 8, с. 113]. Дані методи характеризуються нерозривністю, як і породжують їх когнітивні підходи. У той же час можливий варіант домінування, який притаманний не тільки окремій людині, але і цілим культурам. Цей феномен аргументовано розглядає дослідниця І.А. Герасимова. Вона показує, що домінування тієї чи іншої стратегії мислення сприяло формуванню західного (редукціоністського) і східного (синтетично-цілісного) когнітивних стилів світосприйняття [11, с.178-180].

Стосовно до дослідження зазначимо методологічну опозицію редукціоністських і холистських тенденцій в розумінні детермінізму. Типовим прикладом холистської тенденції є введення Аристотелем вчення про чотири причини для пояснення світу в його повноті і цілісності. А прикладом редукціоністської тенденції буде спрощення аристотелівського розуміння причинності в Новий час (відкидання формальної і цільової причин). Такий метод привів до сприйняття механістичної картини світу.

Аналіз зазначених тенденцій намічений в дослідженні Н.А. Мещерякової [12], яка позначає альтернативні теми розуміння детермінізму в історії філософії як лінії Демокріта і лінії Платона. Н.А. Мещерякова акцентує увагу на альтернативному розумінні детермінізму в двох даних напрямках. Як зазначає дослідниця, від системної детермінації Платона («моделі всеосяжної цілісності») бере початок одна з головних ліній детерміністської традиції («детерміністської логіки»), що позначається в історії філософії фігурами Платон – Гегель. Їй протистоїть лінія Демокріта -- Лапласа, основна інтуїція якої спрямована до найпростішого,

безструктурного. Ці дві вихідні ідеалізації обумовлюють потім відмінність побудованих на них картин світу. Одна з них була обумовлена пошуком цілого (складного, системи), яке не дається в безпосередньому досвіді, але пов'язане з раціоналістичним пізнанням. Інша -- пошуком частини (простого, безструктурного), тієї малої матеріальної детермінанти (з чого все?), на якій стала базуватися природничо-наукова емпірична парадигма Нового часу [12, С.90-95].

Таким чином, виділення альтернативних тем редуccionізму і холізму дозволяє говорити про редуccionіно-детерміністському або холістично-детерміністському характері (тенденції) того чи іншого світогляду (або картини світу), а також редуccionістської або холістичної концепціях детермінізму. Зазначимо, що як одній, так і іншій концепції притаманне прагнення до цілісного погляду на світ, але шляхи досягнення даної мети методологічно різні.

Введення опозиції редуccionізму і холізму дозволяє розглянути особливості історичної трансформації детермінізму, але не дає повної картини еволюції ідеї детермінізму, що викликає необхідність застосування методу діалектичного синтезу.

Важливим кроком даного методу є розтин протилежностей і протиріч, що сприяють розвитку картини світу на кожному зі світоглядних рівнів (міфологічному, релігійному, філософському, науковому), виходячи з того, що навіть міф, не кажучи вже про філософський або науковий підходи, є мислення протилежностями [13, с.13].

Литература.

1. Холтон Дж. Что такое «антинаука»? // Вопросы философии. – 1992. – № 2. – С. 26-58.
2. Холтон Дж. Тематический анализ науки. – М. : Прогресс, 1981.
3. Куццов В.И. Редуccionизм и современная наука. – Пущино : НЦБИ АН СССР, 1986.
4. Новая философская энциклопедия. В 4 т. / Рук. проекта В.С. Степин, Г.Ю. Семигин. – М.: Мысль, 2010.
5. Философия науки / Под ред. А.И. Липкина. – М. : Эксмо, 2007.
6. Цехмистро И.З. Холистическая философия науки. – Сумы : Университетская книга, 2002.
7. Меркулов И.П. Мышление как информационный процесс // Эволюция. Мышление. Сознание. – М. : Канон +, 2004. – С. 228-260.
8. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии. – М. : Смысл, 2001.
9. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание. – М. : Политиздат, 1972.
10. Баксанский О.Е., Кучер Е.Н. Когнитивный образ мира. Прологомены к философии образования. – М. : Канон +, 2010.
11. Герасимова И.А. Диалог культур и когнитивная эволюция // Эволюция. Мышление. Сознание. – М. : Канон +, 2004. – С. 169-227.
12. Мещерякова Н.А. Детерминизм в философском рационализме: от Фалеса до Маркса. – Воронеж : Воронежский гос. ун-т, 1998.

13. Богомолов А.С. Диалектический логос. Становление античной диалектики. – М. : Мысль, 1982.

Галузь: «Педагогіка»

НАРОДНА ПЕДАГОГІКА І ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Лютик Анастасія Зенонівна
студентка IV курсу факультету педагогічної освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна, м. Львів

Науковий керівник: Шукатка Оксана Василівна
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізичного виховання та спорту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна, м. Львів

***Анотація.** У статті висвітлено, важливість виховання і розвитку здорового способу життя учнів початкових класів. Визначено механізми та напрями формування здорового способу життя школярів. Установлено, роль позашкільної освіти, яка доповнює і компенсує недоліки у вихованні та розвитку дитини у сім'ї.*

***Ключові слова:** народна педагогіка, здоровий спосіб життя, початкова школа.*

Сьогодні важливо використовувати традицію відродження українського народного виховання, і на цій основі формувати навички здорового способу життя учнів початкової школи. Тому батькам і вчителям необхідно шукати народні способи впливу на дітей, щоб виховувати у них національну самосвідомість, гуманізацію, культивувати здоровий спосіб життя [1].

Національний стандарт загальної початкової освіти вирішує проблеми здоров'я комплексно і багатовимірно через його фізичну, психологічну, соціальну та духовну складові. Здоров'я – це складний, багатовимірний феномен, що відображає модули людської реальності: тілесне існування, душевне життя і духовне буття. Відповідно, можлива оцінка соматичного, психічного й особистісного (психологічного) здоров'я людини [7]. Кожна складова здоров'я багатогранна. І лише органічно їх поєднуючи, можна формувати і розвивати здоров'я людини.

Поняття здорового способу життя проходить через усі предмети початкової школи. Діти вчать брати на себе відповідальність та піклуватися про власне здоров'я через зміст та систему освіти. Майбутнє здоров'я дитини визначають вчителі початкових класів [2, 3].

Традиції та звичаї українського народу пропагують усі складові здорового способу життя, що свідчить про благородну культуру, волю та духовну силу наших батьків та дідів. Важливими механізмами формування здорового способу життя є:

- гігієнічні та санітарні умови [4];
  - загартовуючий засіб;
  - перерва для активної діяльності та відпочинку;
  - розумне харчування;
  - оптимальний рівень спортивної активності.

Здоровий спосіб життя – це оздоровчий комплекс заходів щодо забезпечення гармонійного розвитку, зміцнення здоров'я, підвищення продуктивності праці [5].

До основних напрямів формування здорового способу життя учнів в початковій освіті відносяться:

- навчально-виховний процес;
- позакласна робота;
- робота батьків у сім'ях;
- заходи місцевого та державного управління.

Система позашкільної освіти — це освітня підсистема, що охоплює державні, комунальні та приватні позашкільні заклади освіти; інші заклади освіти як центри позашкільної освіти у позаурочний час; клуби, секції, заклади культури та спорту. Саме позашкільна освіта може частково компенсувати недоліки у вихованні та розвитку дитини в сім'ї, запропонувати змістовний відпочинок, зайнятість у позакласній роботі [6].

Спрямованість і тематика конкретних напрямків розроблені та адаптовані разом з школами, сім'ями, урядовцями та приватними організаціями. Важливу роль відіграє соціально-економічний та правовий стан держави, на якому забезпечується матеріально-технічне забезпечення вищезгаданих заходів та їх обов'язкові виконання.

Література:

1. Баєва Т. Формування здорового способу життя в особистісно орієнтованому виховному процесі життя. Соціальнопедагогічні проблеми сучасної середньої та вищої освіти в Україні. Житомир: ЖДПУ, 2002. С. 172–173.
2. Бакіко І. Профілактика шкідливих звичок у підлітків засобами фізичної культури і спорту. Спортивний вісник Придніпров'я. Дніпропетровськ : ДДІФКС, 2008. №3-4. С.28–30.
3. Бермудес Д. Використання ритмічної гімнастики в системі підготовки вчителів фізичної культури. Молода спортивна наука України. Львів: НВФ «Українські технології», 2007. Вип. 11. Т. 5. С. 27–35.

4. Білик В.Г., Ігнатенко С.А., Палієнко К.В., Солнцева В.В., Страшко С.В. Педагогічні аспекти фізичного виховання та спорту у формуванні ставлення до здорового способу життя дітей та підлітків. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Чернігів: ЧДПУ, 2006. Вип. 35. С. 431–434.

5. Бондар А.Д., Кобзар Б.С. Навчально-виховна робота в школах-інтернатах і групах подовженого дня. 2-е вид., допов. й перероб. К.: Вища школа, 1985. С. 149.

6. Брилін Б.А. Педагогічні проблеми організації вільного часу. Психологія і педагогіка. 1996. №4. С. 72–76.

7. Шукатка О.В. Теорія і практика формування індивідуальних стратегій здоров'язбереження майбутніх бакалаврів природничих спеціальностей на засадах міждисциплінарної інтеграції: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2019. 570 с.

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК ШКОЛЯРІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ВИСОКОЯКІСНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Мацялко Богдана Петрівна
студентка IV курсу, факультету педагогічної освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна, м. Львів

Науковий керівник: Шукатка Оксана Василівна
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізичного виховання та спорту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна, м. Львів

***Анотація.** У статті висвітлено пріоритетні напрями освітнього процесу у школі, серед них охорона та зміцнення здоров'я учнів, формування основ здорового способу життя. Закцентовано увагу на доцільності впровадження в навчальну програму з фізичної культури методики формування життєвих навичок. Підсумовано, що навчання на засадах життєвих навичок є необхідним елементом високоякісної освіти.*

***Ключові слова:** фізичне виховання, життєві навички, здоровий спосіб життя.*

Рівень фізичної культури особистості значною мірою визначає стан адаптації індивіда в оточуючому світі. Нині успішною може бути лише фізично, духовно і морально здорова особистість [6]. Тому одним із пріоритетів освітнього процесу школи є охорона та зміцнення здоров'я учнів, формування основ здорового способу життя. Будучи основною ланкою національної системи освіти, вона має і може забезпечити необхідну базову теоретичну підготовку, в тому числі, і з фізичного виховання, основ здоров'я, науки про життя тощо. Саме формування позитивного ставлення до збереження та зміцнення здоров'я, до догляду за ним, сприятиме саморозвитку особистості за допомогою сучасних методів відновлення, адже вони оволодіють необхідними руховими навичками та вчасно приймуть рішення щодо запобігання шкідливим звичкам і всьому, що може нанести шкоди їх здоров'ю [2].

Крім того, формування життєвих навичок вважається неодмінною складовою освітнього контенту не лише в нашій державі, але і у всьому світі. Слід зазначити, що програми навчання життєвих навичок найбільш ефективні з точки зору інтеграції саме зі шкільними предметами, а реалізація цих програм сприятиме підвищенню загальної якості освіти.

План повинен сприяти формуванню цінностей у дітей початкової школи, готувати їх до дорослого життя, розвивати навички та самостійно приймати зважені рішення, ефективно спілкуватися, ясно виражати свої почуття та емоції, думати критично.

Школа має бути середовищем, яке сприяє розумінню цінностей життя і здоров'я для кожної дитини, створюючи в ній належні умови. Здоровий спосіб життя, гармонійний розвиток особистості, своєчасне задоволення її нагальних потреб – ось основні завдання [3]. У системі шкільної освіти мають бути зосереджені різні форми профілактики, діагностики, корекції та реабілітації для різних типів учнів.

Життєві навички можна використовувати для власної поведінки або проти інших, а також для зміни навколишнього середовища, щоб зробити його здоровим і безпечним. Набуття життєвих навичок – це поступовий процес, який має бути безперервним і послідовним [4]. Практичний досвід показує, що поведінку, як правило, важче змінити, і тому це вимагає більше уваги, ніж зміна знань та навичок емоційної оцінки. Хоча сама інформація необхідна для зміни поведінки, вона не є достатнім фактором для досягнення повної ефективності, оскільки вона не досягає балансу, необхідного для всіх основних компонентів. Метою методології життєвих навичок має бути пропагування здорової соціальної поведінки та запобігання або зменшення ризикованої [1; 5].

Проаналізувавши нашу тему, доцільно зробити висновок, що фізична культура, як складова загальної культури, закладає основу здоров'я та розвитку кожного компонента, всебічно виховує фізичні та розумові якості та навички, покращує фізичну та розумову підготовку до активного життя, формує пріоритет оздоровчо-спрямованих вправ.

Сьогодні шкільна фізична культура як навчальний предмет створює умови для формування в учнів ціннісних орієнтирів щодо здорової культури та здорового способу життя, освітніх потреб і звичок фізичного навантаження, прагнення досягти найкращого рівня особистого та фізичного здоров'я. Розвиток, спортивні якості, морально-вольові особливості, характер і психологічна підготовка до активної життєдіяльності та професійної діяльності – це основа формування життєвих навичок школярів, яка і складає елемент високоякісної фізкультурної освіти.

Література:

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. пос. 3-тє вид., доопрац. і доп. К.: Знання, 2008. 566 с.
2. Власюк Г. Учніське самоврядування у формуванні здорового способу життя засобами фізичної культури. Фізичне виховання в школі. №2. 2002. С. 38.
3. Войнаровський А. Інтенсивні освітні технології в профільній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Л. Українки. Луцьк, 2008. Т. 1. С. 258–263.

4. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С. Основи здоров'я. 5 клас: посіб. для вчителя. К.: Алатон, 2008. 264 с.
5. Жара Г.І. Стан викладання курсу „Основи здоров'я” в школі: точка зору вчителів. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Вип. 44. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів, 2007. С. 43–47.
6. Шукатка О.В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2020. № 70, Т. 4. С. 223–226.

**ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО РУХОВОЇ
АКТИВНОСТІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Надворна Соломія Андріївна
студентка IV курсу, факультету педагогічної освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна, м. Львів

Науковий керівник: Шукатка Оксана Василівна
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізичного виховання та спорту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна, м. Львів

***Анотація:** У статті здійснено аналіз механізму залучення дітей молодших класів до активного фізичного виховання. Визначено, що для підвищення мотивації та інтересу до занять фізичною культурою та спортом, необхідно враховувати зацікавлення школярів, а також важливою є активна позиція батьків, щодо формування у дітей позитивного ставлення до здорового способу життя.*

***Ключові слова:** мотивація, фізична культура, індивідуальний підхід, активний відпочинок, організація.*

Аналіз практичної педагогічної діяльності учителів фізичної культури свідчить, що погіршення стану здоров'я учнівської молоді призводить до збільшення числа спеціальних медичних груп [3], відтак турбота про здоров'я дітей є одним із пріоритетних завдань у роботі органів охорони здоров'я та закладів освіти. Цьому питанню у законодавстві України відведено важливу роль. Зокрема, указом Президента України № 894/2019 «Про невідкладні заходи щодо покращення здоров'я дітей» постановлено забезпечити в освітньому середовищі нової української школи «формування позитивного ставлення підростаючого покоління до фізичної культури і спорту як складової збереження і зміцнення їх здоров'я, запровадження сучасної методології організації уроків фізичного виховання, підвищення рухової активності учнів та вихованців під час освітнього процесу» [4].

На думку Є. Приступи, метою фізичного виховання є сприяння гармонійному розвитку особистості, формування, зміцнення і відтворення здоров'я людини, а без відповідної мотивації до занять руховою активністю це неможливо реалізувати.

Більшу частину часу школярі проводять за комп'ютером та іншими гаджетами, що пов'язано з низьким робочим навантаженням. Тому важливим завданням є домогтися оптимального рухового режиму школяра, зокрема, поряд з уроками фізичної культури, діти повинні займатися у спортивних секціях з видів спорту, які їм до вподоби. Підвищення рівня активності дітей сприятиме покращенню загального самопочуття, зменшенню захворюваності, зміцненню імунітету. За словами Яна Олексієнко, нескладно помітити, що в основі рухової активності лежить принцип здорового способу життя – це активний спосіб життя та його невід'ємним атрибутом є здоров'я, яке виявляється у здатності людини виконувати роботу якісно, а також зберігати свої сили для виконання інших завдань [2].

Мотивація до активностей - це складна система мотиваційних факторів, які включають в себе потреби людини, інтереси, установки і цінності, пов'язані з ним.

У школярів можна розвинути навички по формуванню мотивації до активної рухової діяльності, використовуючи для цього спеціальні умови:

1. Наповненість на розширення змісту навчально-тренувальних занять.

Діти - це група людей, які мають можливість займатися фізичною діяльністю. При появі в дитини зацікавленості до виконання фізичної активності для зміцнення здоров'я, позитивним буде супровід цікавих інтерактивних ігор та вправ, музики. Ігровий метод сприяє розвитку творчих здібностей дітей, і навіть формуванню інтересу до виконання завдань під час уроку та поза його межами. Діти починають самостійно придумувати нові правила або корегують ті, що були озвучені на занятті. Обов'язково під час заняття потрібно використовувати вправи, які спрямовані на розвиток усіх груп м'язів.

У свою чергу, позитивний ефект від занять полягає в тому, що діти отримують можливість розвинути в собі навички колективного, парного виконання фізичних вправ, а також розвинути почуття товариства. Якщо у дитини є напарник для виконання будь-якої вправи (наприклад – в ролі помічника), то вона буде поводитися по-новому, з урахуванням вимог.

2. Визначення інтересів учнів, їх індивідуальних особливостей.

Мотивацію школярів до рухової активності можна значно підвищити, якщо врахувати їхні інтереси та психологічні особливості. Одним із основних моментів у формуванні мотивації до навчання є інтерес, який необхідно викликати у учнів за допомогою демонстрації своїх фізичних можливостей та можливості показати свою фізичну підготовку. З точки зору принципу винятковості, це підвищує рівень впевненості учнів у своїх силах, а також надає їм додаткове прагнення до успіху.

3. Звичка проводити відпочинок активно.

Після активного відпочинку в спортзалі, або на природі організм людини отримує необхідний обсяг енергії для життєдіяльності і подальшого розвитку. До таких активностей можна віднести: волейбол, футбол, теніс, катання на роликах чи велосипедах, екскурсії,

естафети, тощо. Під час відпочинку на природі з сім'єю, діти можуть взяти участь у спортивних іграх та конкурсах. Необхідна робота вчителя полягає в тому, щоб пояснити дітям та батькам важливість виховання у них позитивного ставлення до здоров'я та формування здорового способу життя.

4. Організований план відпочинку та навчання.

Необхідно враховувати вікові та фізіологічні особливості. Тому дуже важливим є рівномірне навчальне, фізичне навантаження з додаванням ігор. На сьогодні дотримання зазначених умов забезпечить підвищення ефективності фізичного виховання школярів, підвищить їх фізичну підготовленість, а також підвищить ефективність навчання [1].

Отже, фізичне виховання школярів початкових класів є одним із пріоритетних завдань закладів освіти. Формувати у дітей прагнення до здорового способу життя, мотивувати їх до активної діяльності, це відповідальність вчителя та батьків. Задовольнити потреби у мотивації і самоствердженні учнів можливо тільки при умові, якщо вчитель буде ставити цілі та завдання, які будуть відповідати здібностям та можливостям учнів.

Література:

1. Винник В. Д. Особливості формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням. Теорія та методика фізичного виховання. 2010. № 12. С. 39–42.
2. Олексієнко Я. Формування мотивації до занять фізичною культурою у школярів – запорука зміцнення їхнього здоров'я. URL: <http://www.pdaa.edu.ua/np/pdf2/5.pdf>
3. Шукатка О. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2020. № 70, Т.4. С. 223–226.
4. Указ Президента України №894/2019 «Про невідкладні заходи щодо покращення здоров'я дітей». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8942019-30949>.

ЕНЕРГЕТИЧНІ НАПОЇ: НОВА НЕБЕЗПЕКА ДЛЯ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ

Шукатка Оксана Василівна

доктор педагогічних наук, професор

професор кафедри фізичного виховання та спорту

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Закревський Олександр Олександрович

студент III-го курсу фізичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

м. Львів, Україна

***Анотація:** У статті здійснено аналіз впливу енергетичних напоїв на настрій, працездатність, серцево-судинну систему та несприятливих наслідків, які спричиняє їх вживання серед підлітків та молодих людей.*

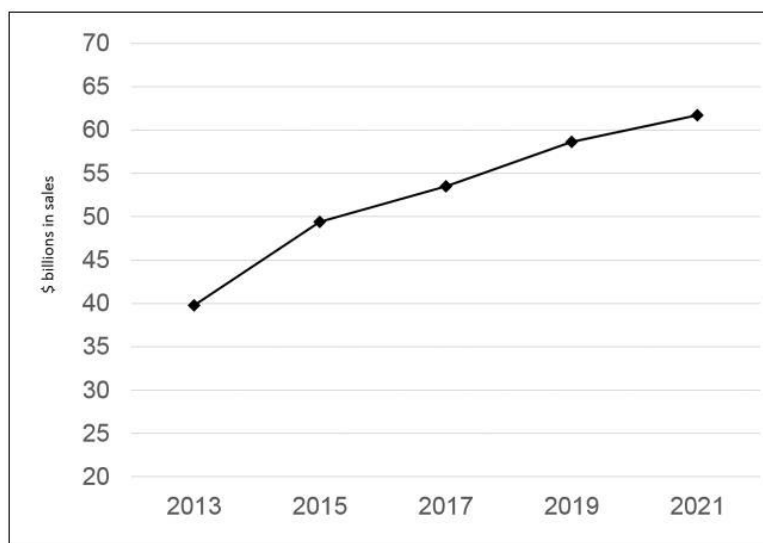
***Ключові слова:** енергетичні напої, підлітки, кофеїн, таурин, залежність.*

Енергетичні напої є одними з найбільш швидкозростаючих напоїв за рівнем продажів на світовому ринку. Спочатку їхніми основними споживачами були спортсмени, проте, ринок енергетичних напоїв зростає і розширювався на різні сфери, спортсмени більше не є основними споживачами. Сьогодні більшість енергетичних напоїв орієнтовані на підлітків та молодих людей у віці від 18 до 34 років, посиляючись на спосіб їхнього життя та чутливість до реклами. Рекламні кампанії в основному пропагують психоактивний, стимулюючий ефект напою, обіцяючи активність у будь-який період дня і ночі.

Огляд, представлений на Americas Food and Beverage Show 2007 року підтвердив, що основним цільовим ринком компаній, які займаються енергетичними напоями, були підлітки та молодь. У їхній оцінці було зазначено, що багато компаній, які займаються виготовленням такого виду продукції, використовують тактику перехресного просування для охоплення аудиторії, інтегруючи свій продукт з екстремальними спортивними подіями, такими як X-games або NASCAR. На додаток до цієї тактики компанії енергетичних напоїв використовують креативні, а в деяких випадках, навмисно зухвалі способи для просування своїх продуктів. Так, наприклад, 10 серпня 2021 року на Софіївській площі в Києві, компанія Red Bull організувала незаконне дрефт шоу для зйомки реклами напою.

Не зважаючи на те, що спочатку енергетичні напої були орієнтовані на спортсменів, варто зазначити, що зараз за даними Всесвітнього антидопінгового агентства, надмірне споживання

кофеїну вважається контрольованою речовиною під час змагань. Національна університетська спортивна асоціація (NCAA) в даний час розглядає кофеїн і гуарана, як заборонені речовини, коли концентрація в сечі перевищує 15 мкг/мл. Підлітки часто вживають енергетичні напої напередодні та під час виконання фізичних вправ, або спортивних заходів. Така практика може швидко призвести до зневоднення, а також до тремору, теплового удару або серцевого нападу. У поєднанні втрат рідин від потовиділення, під час тренування, з сечогінним ефектом кофеїну, значно підвищується ризик зневоднення. Національна федерація державних асоціацій середніх шкіл в США, рекомендує воду та спортивні напої для регідратації, конкретно не рекомендувала енергетичні напої та посилювала потенційні ризики. Підлітки повинні бути обізнані та проінформовані про важливість споживання достатньої кількості води під час тренувань та ігор, особливо у літні місяці. Не важко здогадатися, що легковажне ставлення, інколи, приводило до летальних випадків, проте ЗМІ часто перебільшують про це, адже ватро зважати на стан здоров'я людини, яка зловживає цим напоєм. Тим не менш, лише кілька досліджень вивчали фізіологічні ефекти окремих інгредієнтів або потенційні синергічні ефекти; крім того, результати експериментальних досліджень були непереконливими, а іноді й суперечливими, тому доцільно дослідити обґрунтованість таких претензій.

Рис 1. Тенденції споживання енергетичних напоїв на світовому ринку

Серед інгредієнтів, які входять до складу енергетичних напоїв зустрічаємо кофеїн, таурин, гуарана, вітаміни групи В, рослинні похідні, а також енергетичні напої змішані з алкоголем.

Основним активним інгредієнтом в енергетичних напоях є кофеїн. Енергетичні напої значно відрізняються як за вмістом кофеїну (від 50 до 505 мг на банку або пляшку), так і за концентрацією кофеїну (від 2,5 до 171 мг на 30 мл). Для порівняння, вміст кофеїну в чашці звареної кави становить від 77 до 150 мг [1]. Вчені погоджуються, що здоровій дорослій людині можна споживати до 400 мг кофеїну на день (що еквівалентно чотирьом чашкам кави), проте, за даними Американської академії педіатрії, діти у віці від 12 до 18 не повинні споживати більше

100 мг (чашка кави, 2-3 чашки чаю або близько двох пляшок газованих напоїв) на день. Крім того, академія рекомендує дітям взагалі уникати енергетичних напоїв. Потрібно також враховувати генетичні фактори, які мають відношення до вразливості, кофеїнової інтоксикації чи залежності. Дослідження, що порівнюють монозиготних та дизиготних близнюків, показали більш високі показники конкордантності саме для монозиготних близнюків щодо інтоксикації кофеїном, загального споживання кофеїну. Зважаючи на це є виправданим подальше вивчення того, чи вживання енергетичних напоїв є шлюзом до інших форм наркотичної залежності.

Занепокоєння щодо вмісту кофеїну в енергетичних напоях викликано потенційними несприятливими наслідками вживання. Одним із таких побічних ефектів є інтоксикація кофеїном. Такий стан визначає клінічний синдром, включений до «Посібника з діагностики та статистики психічних розладів». Загальні ознаки інтоксикації кофеїном включають нервозність, занепокоєння, неспокій, безсоння, шлунково-кишкові розлади, тремор, тахікардію, головний біль, труднощі з концентрацією, нудоту та похідні [5]. Буває психомоторне збудження і в рідкісних випадках – смерть. Симптоми інтоксикації можуть імітувати тривогу та інші розлади настрою [4]. Також епідеміологічні дослідження показують, що тютюнопалії споживають, на відмінну від інших, більше кофеїну, що може бути частково пов'язано з підвищенням метаболізму кофеїну серед курців. Кофеїн є відомим сечогінним засобом, однак тривале застосування може призвести до зниження діуретичного ефекту. Діти та підлітки з розладами харчової поведінки, особливо нервовою анорексією, можуть регулярно споживати велику кількість кофеїну, щоб протистояти втомі, пов'язаній із обмеженням калорій через пригнічений апетит.

Вживання енергетичних напоїв, кави та інших кофеїновмісних напоїв як альтернативи сну, стало звичайним явищем. Така практика може призвести до позбавлення сну взагалі, погіршенню здоров'я зубів та їх ерозії, ожирінню, через високий рівень вмісту цукру в цих напоях. Варто також звернути увагу на те, що вони містять надлишок калорій (200 і більше), тому вважаються висококалорійними напоями. Якщо споживати їх у кількості, що перевищує добову потребу в калоріях – це може стати причиною дитячого ожиріння.

Інші дослідження показали, що, порівняно з ефектом Плацебо, кофеїн може підвищити витривалість при довготривалих фізичних вправах. У дорослих, які споживають кофеїн в низьких або помірних дозах (1–3 мг/кг або 12,5–100 мг/день), покращується реакція та настрої. Це дослідження показало зв'язок між споживанням енергетичних напоїв і покращенням фізичної витривалості, пильності, психомоторної працездатності, концентрації уваги та вербального мислення. У невеликих кількостях енергетичні напої підвищують аеробні та анаеробні витривалості, знижують сонливість, підвищують збудженість. Але немає доказів, щоб зробити висновок, що енергетичні напої є більш ефективними для підвищення рівня енергії або покращення когнітивних функцій, ніж традиційні кофеїновмісні напої, кава та

чай [2]. Аналізуючи дослідження, виявили, що на різних людей ті чи інші види напоїв впливають по-різному, підвищуючи чи погіршуючи їхній стан.

Таурин є амінокислотою, яка міститься у тканинах тварин. Вважається, що він посилює дію кофеїну, а також зменшує втому м'язів. Джерела, що містять таурин, включають м'ясо, молочні продукти та рибу. Таурин вважається необхідним для нормального розвитку і росту немовлят, тому нерідко додається до дитячих сумішей. Як харчова добавка, таурин продається для підтримки здоров'я жовчовивідних шляхів, здоров'я очей, а також як метод профілактики та лікування застійної серцевої недостатності. Дози таурину в енергетичних напоях - в діапазоні від 600 до 1000 мг на 237 мл. Поки не було задокументовано побічних ефектів таурину, проте через смерть спортсменів у Європі, пов'язану з енергетичними напоями, що містять таурин і кофеїн, багато країн заборонили або обмежили їх продаж. Результати досліджень на людях і тваринах свідчать, що тривалий вплив таурину може спричинити гіпоглікемію, але зменшити ризик ішемічної хвороби серця. Експериментуючи на тваринах, також з'ясувалося що можуть проявитися протисудомні та епілептогенні властивості речовини.

Вживання гуарани у дорослих покращує пам'ять, продуктивність, пильність а також настрій, однак безпека та ефективність саме цієї речовини у дітей не досліджувалася.

Вживання енергетичних напоїв у поєднанні з алкоголем стає все більш популярним. Одне з досліджень показало, що вживання енергетичного напою Red Bull з горілкою, зменшувало сприйняття порушення координації рухів, у порівнянні з однією лише горілкою[6]. Ці результати узгоджуються з іншими дослідженнями, що вивчають взаємодію кофеїну та алкоголю. Таким чином, при змішуванні енергетичних напоїв та алкоголю користувачі можуть не відчувати симптомів алкогольного сп'яніння. Це може збільшити ймовірність травм, пов'язаних із вживанням спиртного. Крім того, це загострило проблему алкоголізму ще більше. Практика поєднання енергостимулюючих напоїв із алкоголем постійно переплітається із зловживанням першого та спричиняє серйозні наслідки, такі як сексуальне насильство та водіння авто в нетверезому стані. Зазвичай у споживачів складається враження, що кофеїн протидіє негативному впливу алкоголю, та дослідження показали, що люди, які зловживають такими коктейлями, недооцінюють свій реальний рівень алкогольного сп'яніння. Хоча будь-який вид споживання кофеїну разом з іншими речовинами може зменшити сонливість – це все одно не полегшує інтоксикацію. Нормативні заходи щодо заохочення вилучення кофеїну з деяких змішаних алкогольних та енергетичних напоїв мають попередити споживачів, що змішування алкоголю з енергетичними напоями з високим вмістом кофеїну несе подібні ризики для здоров'я і що ця практика не порівнянна з вживанням змішаних напоїв, таких як ром і кола, які мають набагато менший вміст концентрації кофеїну. Друге серйозне занепокоєння опирається на те, що комбінування цих рідин притуплює реальне сприйняття свого фізичного стану, що може призвести до ненормованого вживання і передозування [3].

Незалежно від того, чи змішуються енергетичні напої з алкоголем, нещодавні дослідження показують, що навіть після уточнення потенційних факторів, таких як більш важке вживання алкоголю, вживання енергетичних напоїв може створювати ризик алкогольної залежності і, можливо, вживання немедичних ліків. Це захоплення є причиною ризику алкогольної та, меншою мірою, наркотичної залежності. Механізми дослідження, що лежать в основі цих висновків незрозумілі. Зв'язок між вживанням енергетичних напоїв і алкогольною залежністю може бути пов'язаний з популярністю змішування алкоголю з енергетичними напоями, або з метою боротьби з наслідками похмілля.

Висновок. Споживання енергетичних напоїв пов'язане з багатьма шкідливими наслідками для здоров'я. Було виявлено, що підлітки, а також студенти вживають енергетичні напої частіше і мають підвищений ризик впливу на здоров'я, відтак виникає необхідність регулюючим органам, запровадити суворіші правила для контролю за їхнім маркетингом, одночасно підвищити рівень поінформованості про можливі негативні наслідки для здоров'я через надмірне споживання, на рівні МОЗ та МОН.

Література:

1. Babu, K., Church, R., & Lewander, W. (2008). Energy drinks: The new eye opener for adolescents. *Clinical Pediatric Emergency Medicine*, 9, P. 35.
2. John P. Higgins, Kavita Babu, Patricia A. Deusterand Jane Shearer. Energy Drinks: A Contemporary Issues Paper. *American College of Sports Medicine Volume 17 & Number 2 (2018)*, P. 68.
3. Cecile A Marczinski, Mark T Fillmore, Energy drinks mixed with alcohol: what are the risks? *Nutrition Reviews*, Volume 72, (2014). P. 100.
4. Alford C, Cox H, Wescott R. 2001. The effects of Red Bull energy drink on human performance and mood. *Amino Acids*. 2021. PP. 139–50.
5. Nordt SP, Vilke GM, Clark RF, et al. Energy drink use and adverse effects among emergency department patients. *J. Community Health*. 2012; P. 37.
6. McKetin R, Coen A, Kaye S. A comprehensive review of the effects of mixing caffeinated energy drinks with alcohol. *Drug and Alcohol Depend*: 2015; PP. 15-30.

Галузь: «Психологія»

ЖИТТЄВІ СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Антіпов Ярослав
магістрант факультету
соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини Україна
Україна, м. Умань

Анотація: У статті актуалізується питання формування образу майбутнього та вибору життєвих стратегій сучасної молоді у контексті сучасних економічних, соціально-політичних умов. Розкривається поняття «образ майбутнього» та «життєві стратегії» через призму характерологічних особливостей періоду молодості. Визначається специфіка вибору життєвих стратегій молоді та її динаміка.

Ключові слова: молодь, особистість, особистісне самовизначення, образ майбутнього, життєва стратегія.

Сучасне соціально активне, традиційне, та разом з тим егалітарно орієнтоване, динамічне життя вимагає від особистості розвитку навичок швидкої адаптації до зміни в усіх сферах суспільного буття, вміння проявляти самостійність, ініціативність, здатність до прогнозування власного майбутнього, формування реальних цілей, усвідомленого та відповідального відношення до реалізації та розробки власних життєвих планів, стратегій.

Проблема формування уяви про майбутнє досліджувалась вітчизняними науковцями в контексті планування та оцінки життєвих перспектив: Р.А. Ахметов, Є.І. Головаха, Н. Долгополов, В. Ковальов, М.Семиліт, Т.Кравченко та ін. Вплив позитивного чи негативного образу майбутнього на мобілізацію особистісних ресурсів досліджували А.Маслоу та Дж Келлі, Л. Анциферова, В. Франкл та ін. Низка дослідників спрямували свої розвідки щодо впливу індивідуально-типологічних особливостей та соціально-психологічних характеристик особистості на формування образу майбутнього: Н. Костенко, О. Агафонова, Т. Федосєєва, Л.Регуш, К. Альбуханова-Славська, К. Роджерс та ін.

Провідні науковці такі як О.Асмолов, І. Бех, Л. Божович, М. Бахтін, О.Леонтєв, С. Рубінштейн, В. Одолинський у своїх дослідженнях вказували на особливу актуальність питання самовизначення саме серед молоді, адже в даний період відбувається інтеграція системи потреб

як особистісних так і соціально обумовлених та їх впорядкування. Формується світогляд в основу якого закладені власні погляди, цінності, які стануть у подальшому основою власного самопізнання, самовизначення та самовдосконалення. Формування образу майбутнього певним чином впорядковує майбутнє, формує певну послідовність стратегічних досягнень якими юнаки та дівчата послуговуватимуться у реалізації подальших глобальних життєвих планів. Звичайно, для молоді людини дуже важливо також усвідомити наявність та оцінку власних ресурсів та можливих стратегій які необхідні для досягнення власної мети орієнтуючись на власні ціннісні орієнтації та очікування.

Одне з перших визначень поняття «молодь» подано в 1968 р. соціологом В. Т. Лісовським: «Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в певному віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні і інші соціальні функції. Залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 35 років».

Молодість - це насамперед час створення сім'ї та пристрої сімейного життя, час обраної професії, визначення відношення до громадського життя і своєї ролі в ній. В означений період з'являється прагнення до самовираження (у виборі професії, в кар'єрі, узгодження сімейних орієнтирів); виробляється індивідуальний життєвий стиль, набуття і реалізація індивідуальних смислів життя; відбувається вибудовування системи особистих моральних, політичних, культурних, духовних цінностей. Центральні вікові новоутворення цього періоду - це сімейні відносини і почуття професійної компетентності. В період молодості відбувається активне включення в усі види соціального життя і оволодіння різними соціальними ролями, триває професійне самовизначення, ускладнюються критерії оцінки себе як професіонала та члена спільноти [2].

В сучасній психологічній науковій літературі «майбутнє» розглядається як психологічне утворення, що формується в результаті внутрішньої роботи індивіда, і спрямоване на створення власного вектору життєдіяльності, цілісності «Я», та означення перспективи життєвого шляху і стратегій реалізації. Основним способом буття особистості відповідно до концепції гуманістичної психології є її розвиток, що демонструє основну потребу людини постійно виходити за межі звичного, трансцендувати себе. Особистість постійно екстраполює себе у своє майбутнє, а своє віддалене майбутнє проектує на своє сьогодення, усвідомлення людиною сенсу свого існування, свого майбутнього.

Отже, майбутнє особистості сприймається як одне з основних детермінант її розвитку та становлення: характер майбутнього розкриває сутність особистості. А бажання реалізації майбутнього є бажання особистісного розвитку. Образ майбутнього нерозривно пов'язаний із розумінням адаптовані до нових, складніших ситуацій життєдіяльності.

З категорією «образ майбутнього» тісно пов'язане поняття «життєва перспектива». У вітчизняній психології життєва перспектива сприймається переважно як суб'єктивний образ

майбутнього. Ця позиція отримала свій розвиток у руслі ідей С.Л. Рубінштейна, у науковій школі К.О. Абульханової-Славської. У даній концепції життєва перспектива розглядається «це як майбутні мети, та темп життєвого руху, оптимальність розвитку, зростання активності особистості». Науковиця пропонує розрізняти психологічну, особистісну та життєву перспективу як три різні явища.

Низка вітчизняних та зарубіжних науковців дійшли до висновку, що життєва стратегія молоді людини характеризується системною динамічністю, зміною уявлень про ціль власного життєвого шляху і засобів їх реалізації процесі життєвого (соціального та особистісного) самовизначення. В такому ракурсі життєва стратегія набуває інтенціональних характеристик свідомості і форм поведінки особистості в конкретних життєвих ситуаціях. Життєві стратегії відображають певний рівень самосвідомості, культуральності, ідентичності молоді і є засобом реалізації її соціальної суб'єктності (Є.І. Головаха, І.В. Абакумова, М.Р. Гінзбург та ін.).

Життєві стратегії серед сучасної молоді мають наступні характерологічні ознаки:

Соціально-групова специфіка, оскільки молодь перебуває у процесі свого становлення як суб'єкту суспільних та економічних відносин:

Нестійкість життєвих стратегій є наслідком динамічності та постійної трансформаційності її соціального статусу і лабільності свідомості.

Фрагментарність, що відображає недостатність та мозаїчність соціального досвіду, а також пов'язані з віком об'єктивні обмеження в структурі реалізації власних можливостей.

Екстремальність – виникає внаслідок важко переборних протиріч між очікуваннями і можливостями їх реалізації, які можуть проявлятися в крайнощах самосвідомості та поведінки молоді, максималізмі, фанатизмі вибору життєвих стратегій: в намаганні будь якими засобами досягти поставленої мети

Лабільності характеризується пасивністю і небажанням реалізовувати самостійний життєвий вибір через нестійкість ціннісної основи свідомості, психологічної та соціальної незрілості.

Тезаурусний зв'язок із субкультурою на думку науковців полягає в переважанні групової ідентичності над індивідуально-особистісною та визначальною роль тезаурусу як засвоєного ціннісного ставлення, що виконує функцію соціальної орієнтації у життєвих стратегіях молоді. Висока значимість ровесників як референтної групи і маркування «життєвого простору» відповідно до позиції «свій-чужий».

Гібридність проявляється внаслідок акумуляції власних життєвих стратегіях молоді різноманітних зразків свідомості та поведінки як результату успадкування та прийняття молодим поколінням ціннісно-нормативних та світоглядних структур, наступністю із колишніми суспільно-історичними умовами та новими, що відповідають сучасним реаліям життя. Даний процес підсилюється через глобалізацію і поширенням зразків глобальної

молодіжної культури з особливим, часом специфічним розумінням поняття життєвого успіху [1].

Процес формування образу майбутнього та формування життєвих стратегій молоді нині набуває складного, багатовимірного характеру. Незавершеність структурних перетворень, різноманіття ціннісних зразків, а також прискорення соціальних процесів, їх спонтанний характер породжують безліч протиріч у розвитку суспільства, створюючи умови соціальної, економічної та як результат особистісної невизначеності для молодого покоління. Перехід від невизначеності до визначеності, спроба стабілізації життєвих ситуацій передбачають пошук нових орієнтирів та вироблення нових засобів їх досягнення у життєвих стратегіях молоді.

Важливо зазначити, що у цих умовах самі життєві стратегії зазнають суттєвих змін:

- вони набувають нестійких характеристик внаслідок кардинальних змін та дисфункцій соціальних інститутів;

- змінюється впорядковане (традиційне) входження індивіда в суспільство, неможливе прогнозування майбутніх станів і, як наслідок «планомірність» життєвих стратегій молоді витісняється спонтанністю та нелінійністю;

- диференціюються моделі включення молоді у суспільство і, як наслідок диференціюються життєві стратегії молоді;

- спостерігається лібералізація, відсутність жорсткої регламентації та емансипація молоді послаблюють інституційне регулювання життєвих стратегій, посилюючи саморегуляцію, розширюючи простір вільного самовизначення, формуючи відчуття вседозволеності, та вседоступності;

- скорочення інституційного регулювання на фоні руйнування сталих колективних форм входження в суспільство та зниження рівня соціального-економічного захисту посилює індивідуалізацію життєвих стратегій [3].

У сучасних дослідженнях особистісного становлення молоді, становлення її життєвого шляху чітко розмежовуються поняття життєве, особистісне та професійне самовизначення. Для останнього характерна велика формалізація (професіоналізм відображається в дипломах та сертифікатах, у трудовій (в результатах праці тощо) і значна залежність від соціальних умов (соціальний запит, відповідні організації, заробітна плата, престижність, обладнання тощо).

Професійний вибір як особлива життєва ситуація є умовою розгортання життєвих стратегій молоді. Як правило, він супроводжується сильною напругою внаслідок невизначеності та ризику, він здатний змінювати їх спрямованість та внутрішній зміст. У цьому полягає діалектичний - реверсний - причинно-наслідковий зв'язок життєвих стратегій молоді та її професійного вибору.

Професійний вибір для молоді визначається як особлива життєва ситуація в процесі професійного та, ширше, особистісного, соціального самовизначення. Вибір має на увазі

наявність деякого числа альтернатив, можливих для реалізації. Момент вибору однієї з них виступає засобом переведення можливостей на дійсність та першим кроком на шляху до визначеності у соціально-професійній сфері та реалізації життєвих планів у широкому розумінні.

Таким чином, вказані аспекти формування життєвих стратегій сучасної молоді актуалізує потребу їх більш детального дослідження в тісному взаємозв'язку мікросоціальних змін та особистісних характеристик. Аналіз заявленої теми дає змогу зробити висновок, що соціально-психологічна підтримка молоді у період визначення життєвого шляху дасть можливість особистості більш свідомо та чітко здійснювати свій вибір, створювати успішну, особистісно-орієнтовану модель власного майбутнього, яка б найбільше сприяла реалізації очікувань та потенціалу.

Література:

1. Волокітина А.А. Жизненные стратегии молодежи в условиях профессионального выбора // Знание. Понимание. Умение. 2010. №4. С. 106-110.

2. Онищенко, Г. І.; Гурлева, Т. С. Ціннісно-сміслові орієнтири сучасної молоді: особливості, умови і психологічна допомога. Проблеми загальної та педагогічної психології, 2011, 4.13: 253-259.

3. Фурман О.Є. Особистість і час: діалектика взаємодії //Зб. матеріалів III Подільської наук.-практ. конф. «Психологічні засади розвитку психодіагностики та корекції особистості в системі неперервної освіти». Вінниця 2018р.

Галузь: «Всесвітня історія»

УДК 94 : 323.2 (94) «XIX/XX»

**РОЛЬ НАРОДНОЇ ОСВІТИ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ
АВСТРАЛІЯ (КІНЕЦЬ XIX – 70-ті рр. XX ст.)**

**Вітер Ірина Ігорівна,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
доцент, провідний науковий співробітник
Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Київ, Україна**

***Анотація.** В статті проаналізовано роль народної освіти у становленні та розвитку держави Австралія з кінця XIX ст. по 70-ті рр. XX ст. Охарактеризовано п'ять періодів у розвитку шкільної освіти Австралії. Доведено, що прогрес у розвитку шкільної освіти сприяв побудові соціальної держави та держави «загального добробуту» як її найвищої форми.*

***Ключові слова:** Австралія, кінець XIX – 70-ті рр. XX ст., народна освіта, шкільна освіта, соціальна держава.*

Австралія – одна з провідних країн світу, яка характеризується соціально-політичною стабільністю, високим рівнем економічного розвитку, суспільного добробуту, надійністю і комфортністю для життя. Такі успіхи країни значною мірою пояснюються проведенням послідовної соціальної політики, яку ось уже понад століття проводить австралійська держава.

І дійсно, основи сучасної системи соціального забезпечення були закладені ще на початку XX ст., а передумови – створені ще раніше, за колоніальних часів. Основними особливостями соціально-економічного розвитку країни напередодні утворення Австралійського Союзу (АС) були значна роль держави в управлінні соціальними та економічними процесами та прогресивне соціальне законодавство. Австралія по суті виступала однією з країн – «соціальних лабораторій» для Старого Світу, де втілювалася в життя широка програма соціальних реформ. Активне втручання державного апарату майже в усі найважливіші галузі регулювання соціального та економічного життя країни стало приводом для більшості європейських спостерігачів назвати Австралію країною, де на практиці був введений «соціалізм без доктрин» [1, с. 65]. Саме ці особливості великою мірою визначили подальший розвиток країни.

Після утворення федерації курс на соціальні реформи був продовжений урядом АС, соціальна політика якого охоплювала всі сторони суспільного життя населення – освіту, охорону здоров'я, пенсійне забезпечення тощо. Саме це значною мірою сприяло становленню

держави Австралія, побудові в ній соціальної держави та держави «загального добробуту» як її найвищої форми. Значне місце в цьому процесі належить народній освіті. Отже тема статті, присвячена дослідженню ролі освіти у становленні та розвитку держави Австралія з кінця XIX ст. по 70-ті рр. XX ст., є актуальною.

Сьогодні демократичність, гуманістична орієнтованість і доступність шкільної освіти – найважливіші традиції Австралії, необхідні напрямки освіти XXI ст., децентралізація управління шкільною освітою – традиція австралійської освіти, що істотно впливає на її розвиток [2, с.7]. Витоки сучасної системи освіти можна спостерігати ще за колоніальних часів.

І дійсно, просвітництво виступало важливим виявом формування соціальної держави в Австралії ще наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. Підкріплена державою широка *система народної освіти*, обов'язкове і світське початкове навчання, розгалужена мережа бібліотек зробили безграмотність в кінці XIX ст. вельми рідкісним в Австралії явищем.

Як зазначає англійський дослідник того часу Г. де Уокер, «на народну освіту Австралія (колонії Австралії та Нової Зеландії – *I. В.*) витрачає більше 22 млн. руб. на рік (1899-1900 рр.), тобто трохи менше ніж Росія, що витрачає на цей предмет 26 млн. р. Витрати Австралії на народну освіту, в середньому, на кожного жителя становлять 5 р. 10 коп. Якби Росія витрачала стільки ж, її витрати на народну освіту повинні були б перевищити 650.000.000 рублів». «Завдяки цим великим витратам казни безграмотність стала в Австралії явищем вельми рідкісним, – продовжує автор. – В даний час (*1901 р. – I. В.*) на сто дорослих австралійців обох статей знайдеться не більше однієї людини, що не вміє підписати свого прізвища, і не більше 3-4 чоловік, які б не вміли читати. До кінця 1899 р. в усіх семи колоніях було 8.343 початкових шкіл; в них навчало 17.860 вчителів і вчительок і навчалось 736.778 дітей обох статей. Понад те, там було 2.774 приватних і церковних шкіл (на кінець 1896 р.) з 8,057 тих, що навчають, і 151,009 учнями». В окремих колоніях існують особливі закони про народну освіту, що відрізняються один від одного. Але всі ці закони встановлюють принцип обов'язковості і світськості початкового навчання. У Вікторії, Квінсленді, Новій Зеландії та Південній Австралії це навчання дається в державних школах безкоштовно. У Новому Південному Уельсі, Західній Австралії і Тасманії стягується невелика плата за навчання; але надання свідоцтва про бідність звільняє від неї. Обов'язкове відвідування школи пропонується законом для дітей такого віку: в Новому Південному Уельсі та Західній Австралії – від 6 до 14 років, у Вікторії – від 6 до 13 років, у Квінсленді – від 6 до 12 років, у Південній Австралії, Тасманії і Новій Зеландії – від 7 до 13 років [3, с. XXXIII, XXXV].

Система державних шкіл привела до того, що на початку XX ст. 84% населення країни вміли читати і писати, а частка повністю неписьменних становила всього 10% [1, с. 10]; з'явилися перші університети в столицях Нового Південного Уельсу, Тасманії і Вікторії, які патрунувалися урядами колоній; були закладені основи національної літератури (Г. Лоусон, Е.

Б. «Банджо» Патерсон) і живопису (Гейдельберзька школа). В Австралазії на початок 1901 р. нараховувалось 1359 публічних бібліотек з 2.434 052 книг (дані за 1896 р.) [3, с. XXXV].

Народна (шкільна) освіта продовжує успішно розвиватися в рамках Австралійського Союзу. Разом з розвитком економіки країни зростала потреба у кваліфікованих кадрах. Особливо це проявилось в період після Другої світової війни. У повоєнні роки в Австралії значно збільшилася кількість учнів шкіл та університетів. Якщо у 1939 р. у початкових і середніх школах навчалося 1178 тис. чол., то у 1975 р. – 2919 тис. чол. За цей час кількість учнів у технічних школах і коледжах збільшилася з 90 тис. до 671 тис., а студентів університетів – з 14,2 тис. до 148,4 тис.чол. [4, с. 27; 5, 1976, № 61, с. 663, 664, 669].

70-ті рр. ХХ ст. в Австралії можна назвати «бурхливими». У ці роки країна бачила широкі антивоєнні виступи, потужну страйкову боротьбу, небачене напруження передвиборчих боїв, численні загальноавстралійські рухи [6, с. 389-390]. В цей період проходила загальнонаціональна кампанія за демократизацію освіти, а питання освіти служили предметом гострих дискусій під час виборчих кампаній та вирішувалися в залежності від поглядів керівництва країни.

На виборах у грудні 1972 р. перевагу було віддано Австралійській лейбористській партії (АЛП), до керівництва якої прийшло молоде покоління політиків на чолі з Е. Г. Уїтлемом. На 29-й Всеавстралійській конференції, що відбулася в серпні 1971 р., було прийнято платформу, конституцію та затверджено правила АЛП. Платформа містила численні обіцянки покращити соціально-економічні умови життя австралійських трудящих, у тому числі – удосконалити та розширити шкільну та університетську систему освіти. У своїй передвиборній програмній промові 1 листопада 1972 р. Г. Уїтлем обіцяв у разі приходу до влади лейбористського уряду розробити план розбудови освіти в країні, щоб надати всім, незалежно від походження, віросповідання та місця проживання, рівні можливості для здобуття середньої та вищої освіти [6, с. 237-238, 243].

Пізніше, у своєму виступі 18 березня 1973 р., він піддав суворій критиці дії уряду ліберально-аграрної коаліції в галузі освіти. До останнього часу, – зазначив прем'єр-міністр, – існувала кричуща різниця в рівні освіти та можливостях її отримання. У державних школах стипендії отримували 4% учнів, у католицьких – 7%, у той час як у приватних «незалежних» школах з найбільш заможним контингентом учнів стипендії видавалися 15% учнів. Завершували курс середньої освіти лише 3 з кожних 10 учнів державних і католицьких шкіл, а в приватних некатолицьких школах – 8 з десяти [6, с. 243-244].

Ліберально-аграрна коаліція, бачачи зрозумілість і популярність гасел лейбористів, вирішила перехопити ідеї конкурентів і накреслити їхні гасла на своїх прапорах. Більше того, уряд ліберально-аграрної коаліції запропонував безпрецедентний проект бюджету на 1972/73 р., у якому передбачалося збільшення асигнувань на соціальне забезпечення, житлове будівництво

та освіти на 89 млн. австрал. дол., зниження прибуткового податку на 10%, підвищення пенсій на 1 австрал. дол. на тиждень [6, с. 238]. Проте австралійці віддали свої голоси за лейбористів.

Зроблені Уїтлемом кроки продемонстрували масштабність програми перетворень, націлених на зміцнення внутрішньополітичної ситуації та міжнародного становища країни. За перший рік перебування при владі його кабінет ухвалив понад тисячу рішень та заснував близько 100 експертних комісій практично з кожного аспекту життя нації. У сфері внутрішньої політики було взято курс на всебічний розвиток соціальних реформ [7, с. 140-141].

Особлива увага була приділена модернізації освіти: запроваджувалися державні субсидії державним і приватним школам та університетам; скасовувалась плата за навчання у вузах та технічних коледжах; закладалися основи системи середньої спеціальної освіти. Виплата допомоги учням середньої школи, включаючи дітей аборигенів, робила цей ступінь освіти доступним практично для всіх. За роки правління Уїтлема витрати на освіту зросли у два з лишком рази [7, с. 141]. У березні 1973 р. за рішенням лейбористського уряду було створено Комітет з питань освіти.

У тому ж році створено федеральний департамент у справах аборигенів, який розгорнув активну роботу з поліпшення життя корінних австралійців. Для них будувалися шпиталі та школи, де викладання велося їх рідними мовами, фінансувалося створення кооперативів з розвитку традиційних промислів та ремесел [7, с.143].

21 серпня 1973 р. міністр фінансів Ф. Крін представив на розгляд федерального парламенту новий бюджет країни на 1973/74 р., назвавши його «бюджетом реформ». У ньому було значно збільшено витрати на освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, житлове будівництво, на потреби аборигенів. Зокрема, на освіту асигнувалось 843 млн. австрал. дол., тобто на 92% більше, ніж у попередньому бюджеті [6, с. 246].

У травні 1975 р. на 31-й Всеавстралійській конференції АЛП були прийняті нові платформа та конституція. У платформі докладно викладалися наміри партії у галузі економіки, соціальних відносин, освіти, наукових досліджень, охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я, імміграції, громадянських свобод, розвитку міст і сільськогосподарських районів, індустріалізації Північної території країни тощо. [6, с. 250-251]. Політиці партії щодо аборигенів було присвячено спеціальний розділ, в якому, зокрема, зазначалося покращання системи їхньої освіти. У документі було записано, що «кожна австралійська дитина вивчатиме історію та культуру аборигенів Австралії та суміжних островів як складову частину історії країни» [8, с. 43-44].

У 1975 р. до влади прийшов ліберальний уряд М. Фрейзера, й ставлення до соціальних питань змінилося. Так, у бюджеті на 1978/79 р. було остаточно ліквідовано державну систему медичного страхування «Медібенк», запроваджену лейбористським урядом, а також –

зменшено асигнування державним школам, скорочено допомоги на дітей та кошти, що виділялись на потреби аборигенів [6, с. 266].

Так чи інакше, до 1980 р. у країні була вже досить широка мережа шкіл, як державних, так і недержавних, переважно релігійних. Останні становили понад 20% від загальної кількості шкіл. Понад 80% школярів, які займалися у релігійних навчальних закладах, відвідували католицькі школи. Більшість інших недержавних шкіл (приватних чи незалежних) була пов'язана з англіканською, лютеранською, методистською, пресвітеріанською церквою. У великих містах були і єврейські школи [6, с. 227].

Взагалі шкільна освіта Австралії в своєму розвитку пройшла декілька етапів, обумовлених різною соціально-економічною ситуацією, політикою держави в галузі освіти, взаємозв'язком традицій та інновацій тощо [2, с. 7]. Аналіз розвитку шкільної освіти в Австралії з моменту утворення колоній і до середини 90-х рр. XX ст. дозволяє виділити п'ять періодів [2, с. 10]:

1-й період (колоніальний) – з кінця XVIII до середини XIX ст. Це період становлення і розвитку початкової освіти в Австралії (цей період передує розглядуваним нами у статті рокам, проте саме в ці роки закладаються самі основи та принципи народної освіти);

2-й період (колоніальний) – з середини XIX до початку XX ст. Характерною рисою цього періоду є занепад конфесійної освіти і розширення державної системи початкової освіти. В цей період починає повністю розкриватися роль держави щодо просвітництва як складової її соціальної політики.

3-й період (період становлення середньої школи) – з початку XX ст. до середини 40-х рр. XX ст. Цей період характеризується різким підвищенням соціального попиту на освіту, викликаного економічними і політичними причинами. Саме в ці роки в Австралії закладаються основи соціальної держави і визначається роль освіти у цьому процесі;

4-й період (період «вибуху в освіті») – із середини 40-х – до середини 70-х рр. XX ст. Характеризується переходом до масової середньої освіти. Цей період співпав із побудовою суспільства «загального добробуту», яке не можна собі уявити без обов'язкової та якісної середньої освіти.

5-й період (період «зльоту» полікультури в освіті) – середина 70-х – середина 90-х рр. XX ст. – відбувався за умов зростання темпів глобалізації та характеризується іншими тенденціями (цей період також виходить за часові рамки нашого дослідження).

У процесі становлення централізованої держави (1-й – 4-й періоди) найбільш важливі інновації в організації австралійської шкільної освіти ініціювалися, ідеологічно і організаційно оформлялися окремими особистостями, в той час як інновації 5-го періоду ініціювалися державою. Політика «рівності можливостей» в галузі шкільної освіти як ключова ідея, яка давала можливість успішно модернізувати систему освіти Австралії з середини 40-х до середини 70-х рр. XX ст. (4-й період), не могла так само успішно вирішувати ці проблеми в

період з середини 70-х до середини 90-х рр. XX ст. (5-й період) з огляду на зміни економічної і демографічної ситуації. Найважливішою інновацією в багатонаціональній державі є її полікультурна освіта і як засіб виховання толерантності, і як умова існування держави, і як мотивація до отримання освіти [2, с. 7-8].

Аналіз еволюції та розвитку шкільної освіти в Австралії дозволив виявити наступні *закономірності*: розвиток промисловості сприяв збільшенню частки асигнувань на освіту, зростання кількості іммігрантів приводило до збільшення числа шкіл і вчителів. У той же час спад промисловості привертав увагу до якості знань випускників шкіл, що, в свою чергу, приводило до зростання фінансування приватних шкіл, які зазвичай дають більш якісну освіту [2, с. 10].

Зазначимо, що протягом усього цього часу уряд і суспільство прагнули зробити шкільну освіту доступною і демократичною. Основними *тенденціями* розвитку освіти були: прагнення до загальної початкової освіти (1-й, 2-й період), до неповної середньої освіти (3-й період), до загальної повної середньої освіти (4-й період). Закономірності та тенденції розвитку шкільної освіти були зумовлені наступними економічними і політичними *факторами* – характером державності, що змінювався (1-й, 3-й період), економічним зростанням, політичною стабільністю, соціально-економічними наслідками світових воєн, технічною революцією (4-й період), різким припливом іммігрантів (4-й період), Законом 1967 р. щодо визнання аборигенів рівноправними громадянами Австралії. *Загальним* для всіх періодів стало прагнення до доступності, демократичності, гуманності шкільної освіти [2, с. 10-11].

Зазначимо, що, будучи колонією Великої Британії, на перших порах Австралія організовувала шкільну освіту за зразком цієї країни. В той же час певна специфіка соціально-економічного і політичного розвитку Австралії на різних історичних етапах проявилася в низці характерних для Австралії *особливостей*: основні функції щодо фінансування та управління освітою були покладені на адміністрації штатів; досить довго потреба у фахівцях вищої ланки задовольнялася за рахунок метрополії; в Австралії держава стала приймати певну участь в організації шкільної освіти з перших кроків існування колоній, на відміну від Англії, де просвіта була справою церкви, благодійних товариств і приватної ініціативи, і тільки в середині XIX – на поч. XX ст. стала державним завданням; в становленні шкільної освіти в Австралії велику роль зіграли державні, громадські, релігійні діячі, науковці-педагоги. Приклад Австралії показує, що поняття єдності і різноманітності не взаємовиключають одне одного, а тісно переплетені. Це, на думку дослідників, найважливіший висновок в питаннях політики освіти [2, с. 11-12].

Географічні особливості Австралії – величина території і нерівномірність розподілу населення, – з одного боку, і розвиток техніки і традиційна спрямованість політики в галузі освіти на максимальну її доступність, загальність і демократичність, – з іншого – привели до

появи унікальної форми – *дистантної шкільної освіти*, яка створює можливість отримання якісної освіти дітям, які проживають у віддалених районах Австралії. Ця інноваційна форма освіти зажадала створення абсолютно нової технології навчання, породила потребу у вчителів нового типу, особливому навчально-методичному забезпеченні. Обмежений вплив сім'ї на дітей в умовах інтернату визначив необхідність відкриття дистантних шкіл і для старших школярів. Використання двостороннього радіозв'язку і двостороннього телебачення привнесло в навчання на відстані відчуття особистого контакту [2, с. 13].

Однією з особливостей держави Австралії від самого початку її становлення є *наявність аборигенів* – найбільш маргінальної соціально-економічної групи, культура якої сильно відрізнялася від європейської, а спосіб життя в багатьох випадках мало чим відрізнявся від способу життя людини кам'яного віку. Саме тому важливою особливістю австралійської шкільної освітньої системи була необхідність створення умов для навчання дітей аборигенів, яке б не травмувало їх, а давало можливість подальшої соціалізації в сучасному суспільстві [2, с. 19].

Аналіз еволюції політики щодо іммігрантів (від шовінізму XIX ст. до створення австралійської моделі імміграції та введення полікультурної політики) дозволяє зробити такі висновки:

1) на етапі формування єдиної держави (1901-1950 рр.) традиція працювала на асиміляцію іммігрантів в англomовний, англокультурний народ [2, с. 14]; (зазначимо, що частина цього етапу, а саме 1901-1930 рр., відносяться до періоду так званого «інституційного расизму» (1860-1930 рр.), коли аборигени були змушені проживати в резерваціях, розташованих в географічно віддалених місцевостях, і не мали ані прав, ані можливостей отримувати повноцінну освіту (Австралійська Конституція 1901 р., частина 51 (26)). Процес навчання і виховання дітей-аборигенів в цей період також здійснюється в школах-інтернатах, куди їх забирали з сімей насильно.

Надалі відбуваються значні зміни у навчанні та вихованні аборигенів. У 1930-1960 рр. в Австралії були прийняті закони, які визнавали представників корінних народів рівноправними громадянами (Закон про захист прав австралійських аборигенів 1943 р., «Маніфест аборигенів Австралії» 1937 р., Австралійський референдум 1967 р.). Освіта аборигенів стала складовою освітньої політики австралійської держави і сферою відповідальності федерального центру (доповідь спільної комісії у справах аборигенів Канади та Австралії 1948 р., комітет з освіти австралійських аборигенів 1970 р.).

Таким чином, корінні народи Австралії, будучи найбільш маргінальною в економічному та соціальному відношенні групою, привертала увагу держави до своїх проблем і вимагали їхнього невідкладного вирішення [9, с. 12-13];

2) різке розширення потоку іммігрантів після Другої світової війни перетворило інноваційні на першому етапі підходи у навчанні (появу класів з елементами етнічної культури, потім – етнічних шкіл, розширення спектру іноземних мов, перепідготовку вчителів у напрямі полікультурності) на традиційні для 1980-1990-х рр. методи інтеграції етносів у полікультурну спільність [2, с. 14].

На думку І. Майорової, розвиток тенденції навчання і виховання аборигенів в Австралії до середини ХХ в. пройшов три етапи і відображає основні напрями державної політики [9, с. 11]:

– навчання дітей-аборигенів в закритих навчальних закладах: місіонерських школах, школах-інтернатах (відокремлення від сімей, відмова від рідної мови і культури, нав'язування методів виховання, норм життя білої більшості, сувора регламентація життя, скорочені навчальні програми, придбання професійних навичок некваліфікованої праці);

– спільне навчання дітей з метою асиміляції з європейською більшістю (відмова від рідної мови і культури, білінгвальне навчання з подальшим переходом на англійську мову), обумовлене бажанням деяких представників корінних народів інтегруватися в біле співтовариство; однак ця форма не набула великого поширення через ізольоване проживання аборигенів і опір білої більшості;

– відкриття шкіл для корінного населення, надання громадам аборигенів прав на свій саморозвиток (контроль і управління школами представниками громади, навчання вчителями – представниками корінних народів, відродження мов, культурних традицій, подолання відставання).

Експериментальні школи як традиційний напрямок зарубіжної педагогіки отримали особливу актуальність в Австралії в 70-80-х рр. ХХ ст. Провідним принципом діяльності експериментальної школи стала увага до особистості дитини, створення всіх необхідних умов для розкриття її внутрішніх сил. Змішаний національний склад у школах Австралії визначає пошуки шляхів виховання толерантності, створення необхідного мікроклімату. Саме ця обставина є головною метою в кожній експериментальній школі Австралії, незалежно від характеру експерименту. Зразком експериментальної роботи з дітьми молодшого та середнього шкільного віку стали так звані «відкриті школи». Центральна ідея відкритого навчання – самореалізація школяра на основі співвідношення змісту та темпів засвоєння навчальної програми з інтелектуальними та психофізичними можливостями кожної дитини. Сама ідея не нова, але для Австралії – це інновація, що породила новий виток руху суспільства назустріч школі [2, с. 14].

Зазначимо, що особливості австралійської системи освіти викликають значний науковий інтерес дослідників, а досвід Австралії щодо організації та методів освіти може бути використаний іншими країнами.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Основи освітньої політики, закладені першими іммігрантами, вихідцями з Англії та Ірландії наприкінці XVIII – на початку XIX ст., значною мірою копіювали англійську систему освіти того часу і були визначальними до початку Другої світової війни, проте з перших кроків відрізнялися більшою доступністю для широких верств населення і дітей обох статей, більшою релігійною терпимістю в порівнянні з ситуацією в Англії та Ірландії.

2. Особливістю розвитку освіти в Австралії є значна роль держави у розвитку шкільної освіти з перших кроків існування колоній (основні функції щодо фінансування та управління освітою були покладені на адміністрації штатів). Великий і часто вирішальний вплив на становлення освіти спочатку в колоніях, потім – в штатах спричинили окремі особистості – державні, громадські, релігійні діячі, науковці-педагоги, – які акумулювали основні ідеї і були здатні їх реалізувати, що стало традицією і зберігалось до 70-х рр. XX ст.

3. У розвитку шкільної освіти Австралії можна умовно виділити п'ять періодів: з кінця XVIII до середини XIX ст. – період становлення і розвитку початкової освіти в Австралії; з середини XIX ст. до 1901 р. – період занепаду конфесійної освіти і розширення державної системи початкової освіти; з 1901 р. до середини 40-х рр. XX ст. – період підвищення соціального попиту на освіту; з середини 40-х – до середини 70-х рр. XX ст. – період «вибуху в освіті» – переходу до масової середньої освіти; з середини 70-х до середини 90 рр. XX ст. – період «зльоту» полікультури в освіті.

4. Прогрес у розвитку шкільної освіти протягом всього XX ст. виступав складовою соціальної політики, сприяв становленню та розвитку держави Австралія, побудові в ній соціальної держави та держави «загального добробуту» як її найвищої форми. Велику роль у цьому процесі відіграли принципи мультикультурності та демократизації, на яких від самого початку розвитку базувалась освіта Австралії.

Використана література:

1. Скоробогатых Н. С. История Австралии. XX век / Отв. ред. В. П. Николаев; Институт востоковедения РАН. – М.: ИВ РАН, 2015. 452 с.
2. Волкова А. А. Традиции и инновации в развитии школьного образования Австралии. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Новосибирск, 2004. 22 с.
3. Уокеръ Г. де. Развитие австралийской демократии / Г. де-Уокеръ // Переводъ съ англійскаго, со вступительной статьей и дополненіями Д. Сатурина. С.-Петербургъ: Изданіе Л. Ф. Пантелъева, 1901. – 301 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2489847/>
4. Australian Society. Melbourne, 1965.
5. Official Year Book of the Commonwealth of Australia. Canberra, 1914-1977.
6. Малаховский К. В. История Австралии. М.: Наука, 1980. 400 с.
7. Скоробогатых Н.С. История Австралии. М., Институт стран Востока, 2011. – 240 с.

8. Australian Labour Party. Platform, Constitution and Rules. Barton, 1975.

9. Майорова И.И. Тенденции развития обучения и воспитания коренных народов Канады и Австралии (XIX-XX вв.). Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Москва, 2010. 22 с.

Витер И.И. Роль народного образования в становлении и развитии государства

Австралия (конец XIX –70-е гг. XX ст.)

Аннотация. В статье проанализирована роль народного образования в становлении и развитии государства Австралия с конца XIX в. по 70-е гг. XX ст. Охарактеризованы пять периодов в развитии школьного образования Австралии. Доказано, что прогресс в развитии школьного образования способствовал построению социального государства и государства «всеобщего благосостояния» как его наивысшей формы.

Ключевые слова: Австралия, конец XIX –70-х гг. XX ст., народное образование, школьное образование, социальное государство.

Viter I.I. The role of public education in the formation and development of the state of

Australia (late 19th – 70s of the 20th century)

Annotation. The article analyzes the role of public education in the formation and development of the state of Australia since the end of the 19th century. to the 70s. XX century Five periods in the development of school education in Australia are characterized. It is proved that progress in the development of school education contributed to the construction of a social state and a state of «general welfare» as its highest form.

Keywords: Australia, late 19th –70s. XX century, public education, school education, welfare state.

Галузь: «Мультидисциплінарні дослідження»

ЗМІСТ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖЕРА З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Мартинюк Тетяна Анатоліївна
доктор педагогічних наук, професор
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Україна, Луцьк

Бандура Аліна Ярославівна
студентка IV курсу
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Україна, Луцьк

***Анотація:** У тезах на основі аналізу нормативних документів та соціально-педагогічної літератури подано характеристику сім'ї, яка опинилася в складних життєвих обставинах (СЖО) та специфіку діяльності фахівця з надання їй соціальної послуги соціального супроводу. Визначено основну мету та зміст діяльності соціального менеджера з такими сім'ями – здійснення планування, організації, координації, моніторингу соціальної роботи, оцінювання потреб у соціальних послугах.*

***Ключові слова:** соціальний менеджер, соціальна послуга соціального супроводу, сім'ї, які перебувають в СЖО.*

Сучасний стан сім'ї в Україні охарактеризується як кризовий: знизилась народжуваність, відбувається девальвація змісту сімейного життя та його цінностей. Поряд з цим, зростає кількість родин, які перебувають у складних життєвих обставинах (далі СЖО), що обумовлено збільшенням малозабезпечених сімей, міграцією окремих їх членів за межі держави, погіршення стану здоров'я населення, зміною традиційних сімейних ролей, зростанням кількості розлучень, неповних сімей, насилля в сім'ї тощо. Родина, котра опинилася в СЖО, потребує додаткової соціальної підтримки, оскільки порушується її нормальна життєдіяльність, виникають проблеми, наслідки яких не може подолати сім'я самостійно. На допомогу їй приходять соціальний менеджер чи фахівець соціальної роботи.

Соціальний менеджер – це фахівець, який здійснює професійну діяльність з надання соціальних послуг сім'ям з дітьми, які перебувають в СЖО, сім'ям опікунів, піклувальників, прийомним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу, вразливими категоріями дітей, в тому

числі, дітям-сиротам та ін. Відповідно до Професійного стандарту, основна мета його діяльності полягає в здійсненні планування, організації, координації, моніторингу соціальної роботи, оцінювання потреб у соціальних послугах для забезпечення надання соціальних послуг, соціальної підтримки сім'ям, дітям та молоді, які перебувають у СЖО, у територіальній громаді [2].

Отже, з Професійного стандарту соціального менеджера випливає його основне призначення – соціальна робота з різними категоріями населення, які перебувають в СЖО. Зупинимося на аналізі змісту діяльності соціального менеджера з надання соціальної послуги соціального супроводу сім'ї, яка перебуває в складних життєвих обставинах. Так, у Державному стандарті соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у СЖО визначено термін «складні життєві обставини» як умови, виявлені за результатами оцінки потреб, внаслідок яких сім'ї (особи) не можуть самостійно піклуватися про особисте/сімейне життя та брати участь у суспільному житті [1]. У цьому ж документі соціальна послуга соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у СЖО – комплекс заходів, що передбачає оцінку потреб, визначення шляхів вирішення основних проблем, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань, сприяння у отриманні інших послуг, допомогу в усвідомленні значення дій та/або розвиток вміння керувати ними, навчання та розвиток навичок, спрямованих на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин [1]. Завданням соціального менеджера з надання соціальної послуги соціального супроводу осіб/сімей – своєчасна допомога, здійснення системи заходів, спрямованих на вихід сім'ї зі СЖО, за допомогою наявних засобів та можливостей, створення умов для самостійного розв'язання та подолання життєвих труднощів, збереження та підвищення соціального статусу такої сім'ї або особи.

Зміст соціального супроводу передбачає відвідування соціальним менеджером отримувача соціальної послуги за місцем його проживання (перебування); моніторинг потреб сім'ї (особи), яка перебуває у СЖО; складання індивідуального плану соціального супроводу; аналіз коригування плану соціального супроводу; інформування щодо питань, пов'язаних з наданням інших послуг і соціальної допомоги; надання інформаційно-освітніх матеріалів, інструкцій, буклетів, листівок; бесіди з отримувачем соціальної послуги, членами його сім'ї, особами з найближчого оточення; психологічна підтримка згідно з професійною компетенцією; організація та проведення сімейних групових нарад, мережевих зустрічей; залучення отримувача послуги до участі у тренінгах, дискусіях, засіданнях за круглим столом, семінарах, лекціях та інших заходах; допомогу отримувачу соціальної послуги в оформленні документів тощо

Отже, зміст роботи соціального менеджера передбачає надання організаційної, просвітницької, юридичної, психологічної та інших видів допомоги сім'ї в кризовій ситуації.

Якщо соціальний менеджер не може надати кваліфіковану допомогу такій родині, він залучає до співпраці мультидисциплінарну команду.

Література

1. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерства соціальної політики від 31 берез. 2016 р. № 318. URL: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16?](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16?)

2. Про затвердження професійного стандарту «Соціальний менеджер»: Наказ Мінекономіки від 10.02.2021. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk->

НАУКОВЕ МИСЛЕННЯ: Збірник статей учасників сорок шостої всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього», (20 - 27 листопада 2021).– Видавництво НМ. – Дніпро, 2021. – 46с.

Підписано до друку 30.11.2021 р.

Друк офсетний. Папір типографський. Тираж 50 прим. Замовлення № 010046